Промислова політика розвинутих країн в умовах сучасної економічної кризи

к.е.н., доцент кафедри
ЗЕТ та ЕП, ОНЕУ
Видобора В.В.

Генеза наукової думки про промислову політику наприкінці XIX – початку XX століття формувалася під впливом глобальних економічних факторів. Як слушно зауважує В.А. Романенко [1, с. 98], початок XX століття ознаменувався рядом важливих подій: відбувся перехід капіталізму на монополістичну стадію і зросла роль науки, яка в наслідку науково-технічної революції стала важливим фактором виробництва, відбулась також адміністративна революція, яка змінила роль держави в економіці. Як стверджував вже згадуваний вище М.І. Туган-Барановський: «…Сучасна держава не боїться діяльно вмішуватися в господарське життя і вона має цілковиту змогу усувати шкодливий вплив капіталістичних організацій різного роду… Але ставити своїм завданням – не допускати самого виникнення картелів, - це значить не розуміти законів капіталістичного розвитку.» [2, с. 140]. Схожу думку щодо ролі крупного капіталу висловлює Й. Шумпетер. «Як тільки ми продивилися на показники виробництва окремих товарів, то з’ясується, що найбільшого прогресу добилися не фірми, працюючі в умовах порівняно вільної конкуренції, а саме крупні концерни, які до того же сприяли прогресу в конкурентному секторі…» [3, с. 125].

На зламі позаминулого і минулого століть починається обстоювання тверджень про необхідність комплексного державного управління промисловою сферою, де держава починає на себе перебирати роль стратегічного регулятора і таким чином убезпечувати промисловість від руйнівних наслідків монополізму та світової економічної кризи.

З цього приводу вчені справедливо констатують [4, с. 7], що в рамках різних економічних шкіл (зокрема, історичної, кейнсіанської, неокласичної та інституціональної) склалися різні, а часом і протилежні, погляди на роль держави в здійсненні промислової політики. З історії економічної думки відомо, що пошук виходу зі стану технічної відсталості країни дозволив німецькому економісту, видатному представникові історичної школи Ф. Лісту на початку XIX ст. сформулювати основні принципи проведення промислової політики. Він вважав, що нерозвиненість національної промисловості небезпечна і згубна для національної економіки, і стверджував, що відсутність розвиненої промисловості веде "до національної слабкості: матеріальної, розумової і політичної" [5, с. 39]. У цьому контексті справедливо висловився М. Портер, який, досліджуючи конкурентні переваги окремих країн, зазначав, що "національне процвітання не успадковується - воно створюється, національне процвітання не виростає

просто з природних ресурсів, наявної робочої сили, процентних ставок або купівельної сили національної валюти, як це наполегливо стверджується в класичній економіці. Конкурентоспроможність нації залежить від здатності її промисловості вводити нововведення і модернізуватися" [6, с. 362].

Період після Другої світової війни визначився розвитком нових теорій в сфері промислової політики. Кен Уорвік характеризує фазу розвитку післявоєнного мислення про промислову політику як традиційну теорію щодо промисловості, а потім ближче до ринково-регулюючої, що далі перетворюється в неокласичну теорію. Потім це розширюється, визнаючи роль держави та влади у створенні систем, будівництві інституцій та сприянні координації. В світовій практиці різні автори залежно від умов пропонували відмінні способи регулювання промисловості. Два полюси підходів до промислової політики – ліберальних (неоліберальних) і кейнсіанських (структуралістів). Кейнсіанський структуралістський погляд заснований на вірі у спроможність урядів здійснювати ефективні втручання, поліпшити владні спроможності у сфері промислової політики. Ліберальне вчення було майже скрізь відхилено відразу після Другої світової війни. Держави по всьому світу провадили економічну політику і здійснювали активну й селективну промислову політику, держава часто ставала виробником для реконструкції промислової системи та економіки. А вже з кінця 1970-х і 1980-х років інтервенціонізм стали критикувати через неефективність та промислові лоббі.

У доктринах дослідників зазначається, що завдяки вищому потенціалу економічно розвинені країни захищають власні інтереси на внутрішньому і світовому ринках, використовуючи так званий випереджаючий протекціонізм. Це означає, що таким чином досягається безперервність економічного розвитку щоразу на новому виткові з урахуванням досягнень національного та світового науково-технічного прогресу та збереження домінуючого стану не тільки на ринках, а й загалом у світі. Крім того, розвинені країни, вимагаючи слідувати принципам лібералізму, захищають власний ринок заходами, що фактично суперечать задекларованим цілям глобалізованої економіки, тому що запроваджують високі митні збори, недосяжні для решти світу технічні вимоги, державне субсидування сільськогосподарських виробників та інших галузей, чия діяльність є складовою забезпечення високого рівня національної безпеки в широкому розумінні цих слів, а також витрачають значні кошти для підтримки власних експортерів.

Наразі дослідниками спостерігається відродження протекціоністських засад сучасного макрорегулювання через імпортозаміщення, що знаходить своє відображення в теоретичних та прикладних дослідженнях в кількох аспектах: по-перше, мова йде про розробку альтернативних стратегій економічного розвитку для країн, що були глибоко інтегровані в систему

міжнародного поділу праці та наразі перебувають під санкціями з боку країн світової спільноти (РФ, Венесуела); по-друге, в умовах посилення новітнього глобального суспільного тренду на непротекціоністські заходи захисту національного виробника та подолання ризиків високого рівня імпортозалежності національного виробництва та споживання (США, КНР); по-третє, створення умов для модернізації зовнішньоекономічної стратегії держави із посиленням акцентів на внутрішніх рушіях та джерелах економічного зростання (КНР).

Таким чином, дослідження характерних особливостей еволюції теорій і парадигм промислової політики надає можливість констатувати відповідні закономірності. Розвиток концептуальних основ промислової політики засвідчує наявність відповідних еволюційних етапів. Характеристики промислової політики на сучасному етапі набули нових гібридизованих форм, у контенті яких протекціоністські і ліберальні підходи презентуються у змішаних формах розуміння співвідношення державного впливу та економічних конкурентних тенденцій на промислову політику. Сучасний етап впровадження промислової політики має специфіку, що обумовлена наступними обставинами. По-перше, сучасна економічна криза стала більшою за розмірами антикризових заходів, ніж криза 200702008рр., по-друге, структурна компонента сучасної економічної кризи вимагає від урядів прямої грантової допомого, як виробникам, так і споживачам, по-третє, відновлення економічного зростання у 2021р. потребує підтримки драйверів цього зростання вже сьогодні. У цьому контексті перспективою подальших досліджень вбачаємо зосередження наукового пошуку на специфіці промислової політики в умовах глобалізованих ринків постіндустріального суспільства, а також тенденцій, що призводять до обмеження комунікативних процесів руху капіталів, засобів виробництва і робочої сили в умовах сучасної економічної кризи та пандемічних загроз.

Список використаних джерел:

1. Романенко В.А. Чинники формування парадигми в економічній науці (історія і сучасність) // Теоретико-методологічні трансформації економічної науки у XXI ст. : перспективи нової парадигми: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (Київ, 28-29 трав. 2019 р.). – Київ : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2019. С. 97 – 100.

2. Туган-Барановський М.І. Політична економія. Курс популярний. Київ, Наукова Думка. 1994. 261 с.

3. Шумпетер Й.А. Капитализм, Социализм и Демократия: Пер. С англ./Предис. и общ. Ред. В.С. Автономова.-М.: Экономика, 1995.

4. Зверяков М.И. Промышленная политика и механизм ее реализации. Научный журнал “Экономика Украины”. 2016. 6 (647). С. 3 – 18.

5. Лист Ф. Национальная система политической экономии. М. : Европа, 2005. 451 с.

6. Портер М. Конкуренция. – М. : Издательский дом “Вильямс”, 2005. 495 с.